

การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
DEVELOPMENT OF SCHOOL CURRICULUM MANAGEMENT PROCESS IN
SECONDARY SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF BASIC EDUCATION
COMMISSION OF NORTH-EASTERN

เสาวณิต ร่มศรี* จำเนียร พลหาญ** สุรัตน์ ดวงชาทม***

Saowanit Romsri, chamnian Pollaharn, Surat Dungchatom

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อพัฒนาและเพื่อศึกษาผลทดลองใช้กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งขั้นตอนการวิจัยเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา โดยสำรวจกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 544 คน แยกเป็น ผู้อำนวยการโรงเรียนหรือรองผู้อำนวยการโรงเรียน 272 คน และหัวหน้างานพัฒนาหลักสูตร 272 คน สันทนากร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน ระยะที่ 2 การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา โดยศึกษากรณีตัวอย่างที่ดี 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนขอนแก่นพัฒนศึกษา โรงเรียนสัมปอัยพิทยาคม และโรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช ตรวจสอบยืนยันความถูกต้องเหมาะสมของร่างกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา โดยการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน ระยะที่ 3 การทดลองใช้กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา

* Doctor of Education Program in Educational Management, Faculty of Education, Rajabhat Maha Sarakham University.

** Department of Educational Management, Faculty of Education, Rajabhat Maha Sarakham University.

*** Department of Educational Management, Faculty of Education, Rajabhat Maha Sarakham University.

กับโรงเรียน 3 แห่ง เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบบันทึกการสัมภาษณ์ แบบศึกษาเอกสาร แบบประเมินผลการดำเนินงาน และแบบประเมินความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ และการวิเคราะห์เนื้อหา สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า

1. โรงเรียนมีสภาพปัจจุบัน และปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง
2. กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี 5 ขั้นตอน คือ 1) การเตรียมความพร้อม 2) การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา 3) การใช้หลักสูตรสถานศึกษา 4) การประเมินและสรุปผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา และ 5) การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
3. ผลการทดลองใช้กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา พบว่า โรงเรียนได้ดำเนินการทุกขั้นตอน

คำสำคัญ : กระบวนการบริหารจัดการ, หลักสูตรสถานศึกษา, โรงเรียนมัธยมศึกษา, สำนักงาน-คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ABSTRACT

Objectives of this research were : 1) to study the current situations, problems, and guidelines for school curriculum management, 2) to develop and 3) to study the findings from trying out the school curriculum management process in secondary schools under the Office of Basic Education Commission of North-Eastern. There were 3 phases of research, Phase 1 : the study of current situations, problems, and guidelines for school curriculum management were 544 samples including 272 school directors or assistant school directors, 272 heads of curriculum development division, 15 key informants of focus group, Phase 2 : the development of school curriculum management process based on 3 case studies; Khon-Kaen Pattanasuksa School, Som-Poy Pittayakhom School, and Benchama Maharat School. The tentative process was investigated the accuracy and propriety by 15 experts using evaluation form, and Phase 3 : the school curriculum management process was implemented in 3 schools. The instrument using for data collection included the questionnaire, focus group, interview, documentary study, evaluation form, and

satisfaction form. The data were analyzed the mean and standard deviation through the quantitative data, and the content analysis through qualitative data. The research findings found that :

1. The schools' current situations and problems in overall were at the medium level.

2. The school curriculum management process in secondary schools under the Office of Basic Education Commission of North-Eastern consisted of 5 steps; 1) the preparation, 2) the forming school curriculum, 3) the curriculum implementation, 4) the evaluation and curriculum implementation conclusion, and 5) the improvement and school curriculum development.

3. The findings of school curriculum management process implementation were found the schools had implemented all steps of school curriculum management process.

Keywords : management process, school curriculum, secondary schools, Office of Basic Education Commission, North-Eastern.

1. บทนำ

สถานศึกษามีภารกิจหลักในการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ สถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและดำเนินการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องสร้างความมั่นใจต่อพ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนว่า ผู้เรียนจะมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตลอดจนเกิดสมรรถนะสำคัญตามที่หลักสูตรกำหนด ดังนั้นสถานศึกษาจะต้องออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้องและครอบคลุมหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ นอกจากนี้ ยังต้องมีการบริหารจัดการหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ โดยการเตรียมความพร้อมในการใช้หลักสูตร มีการวางแผนการใช้ ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจ เตรียมบุคลากร เตรียมงบประมาณ และอาคารสถานที่ ซึ่งถ้าการวางแผนงานละเอียดรอบคอบและมีขั้นตอนจะทำให้การใช้หลักสูตรประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ดังนั้นโรงเรียนควรมีการส่งเสริมสนับสนุนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม เนื่องจาก

สถานศึกษาแต่ละแห่งมีบริบทที่แตกต่างกันทั้งในด้านงบประมาณ ทรัพยากร สถานที่ และบุคลากร ผู้เรียนก็มาจากพื้นฐานทางครอบครัวที่แตกต่างกัน เช่น ที่อยู่อาศัยหรือความเป็นอยู่ ฐานะทางเศรษฐกิจ สภาพสังคม ความรู้ความสามารถพื้นฐาน และความต้องการที่แตกต่างกัน ดังนั้น ในการวางแผนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาจึงควรให้สอดคล้องสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ สถานศึกษาจะต้องมีการกำกับ ติดตาม ดูแลคุณภาพการจัดทำหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ครบวงจร ต่อเนื่อง และนำผลมาพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2552 : 35)

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการจัดทำและใช้หลักสูตร จึงมีความสนใจที่จะพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้ได้ข้อมูลในการเตรียมการพัฒนาและใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจะเป็นข้อมูลให้ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย วางแผน พิจารณา ปรับปรุง ดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียนและตอบสนองเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 ได้เป็นอย่างดี

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 เพื่อพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.3 เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดกรอบเนื้อหา แล้วดำเนินการดังนี้

1.1 จัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (Focus Group Discussion) เพื่อยืนยันกรอบเนื้อหา พร้อมทั้งศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

1.2 สสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา โดยใช้แบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เพื่อสอบถามสภาพปัจจุบัน และปัญหา ส่วนแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาใช้คำถามปลายเปิด แบบสอบถามได้หาคุณภาพด้านความเที่ยงตรงตามเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ (IOC) มีค่าตั้งแต่ 0.60-1.00 ซึ่งมากกว่า 0.50 จำนวน 93 ข้อ นำไปสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนหรือรองผู้อำนวยการโรงเรียน และหัวหน้างานพัฒนาหลักสูตร ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างด้วยตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้ 272 โรงเรียน โรงเรียนละ 2 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 544 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

ระยะที่ 2 การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา ดำเนินการดังนี้

2.1 การหาแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา โดยการศึกษาตัวอย่างที่ดี (Best Practice Study) จำนวน 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนขอนแก่นพัฒนศึกษา โรงเรียนสัมป่อยพิทยาคม และโรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช เก็บรวบรวมข้อมูลจากคณะกรรมการบริหารหลักสูตร โดยใช้แบบสัมภาษณ์กลุ่มและแบบบันทึกการศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

2.2 จัดทำร่างกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา โดยการสังเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาที่ได้จากการสนทนากลุ่ม และการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามในระยะที่ 1 นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาก่อนนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 ท่าน

เพื่อประเมินและยืนยัน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบประเมิน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ฐานนิยม และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

ระยะที่ 3 การทดลองใช้กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษากับโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27 จำนวน 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนศูนย์น้อมประชาสรรค์ โรงเรียนจันทบุรีวิทยาสรรค์ และโรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย โดยดำเนินการดังนี้ 1) ประชุมชี้แจงเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจกับบุคลากรทุกคนในโรงเรียน 2) โรงเรียนดำเนินการตามกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาของผู้วิจัย 3) ผู้วิจัยประเมินผลการทดลองใช้เก็บรวบรวมข้อมูลผลการทดลองโดยใช้แบบตรวจสอบและแบบสัมภาษณ์ผลการดำเนินงาน และแบบประเมินความพึงพอใจต่อกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาของบุคลากรทุกคนในโรงเรียน

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า 1) การเตรียมความพร้อม โรงเรียนส่วนใหญ่จะเตรียมความพร้อมด้านต่างๆ ไว้ดี พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงหลักสูตรตลอดเวลา เพื่อสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ มีการนิเทศติดตาม ให้ความช่วยเหลือของศึกษานิเทศก์ นักเรียนและชุมชน ไม่มีส่วนร่วมในการเตรียมการ ไม่ได้จัดทำคู่มือการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาและกำหนดบทบาทหน้าที่ให้บุคลากรเป็นลายลักษณ์อักษร 2) การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ครูจะทำแผนการจัดการเรียนรู้ไม่เป็นปัจจุบันและทำไม่ครบทุกวิชา ส่วนใหญ่จะจัดทำในวิชาที่ถนัดๆ โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลาง ผู้บริหารจึงกำหนดให้ทำแผนการจัดการเรียนรู้อย่างน้อยคนละ 1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อลดภาระงานให้ครู 3) การใช้หลักสูตรสถานศึกษา ส่วนใหญ่สามารถดำเนินการใช้หลักสูตรสถานศึกษาได้ทุกขั้นตอน แต่ขาดความต่อเนื่อง 4) การประเมินและสรุปผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้ดำเนินการอย่างชัดเจนนัก ไม่ได้แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผล ไม่มีการประเมิน และไม่มีการทำรายงานสรุปผลการประเมิน ไม่มีการสะท้อนผลการสอนร่วมกันระหว่างครูผู้สอน ไม่มีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล บุคลากรทุกฝ่ายไม่มีส่วนร่วมดำเนินการไม่มีการประเมินจากหน่วยงานภายนอก ไม่ได้นำเสนอผลการประเมินแก่หน่วยงานต้นสังกัดและผู้เกี่ยวข้อง ไม่ได้ประชุมชี้แจงสรุปผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาต่อผู้เกี่ยวข้อง เพื่อหาข้อเสนอแนะ ปัญหาและแนวทางพัฒนา 5) การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ส่วนใหญ่ไม่ค่อยพบว่าโรงเรียนปรับปรุง

หลักสูตรโดยใช้ผลการประเมินแต่จะปรับปรุงหลักสูตรตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการหรือความพร้อมของครู ส่วนโรงเรียนขนาดใหญ่จะปรับปรุงหลักสูตรตามความต้องการของชุมชน

4.2 ผลการศึกษาสภาพปัญหากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา พบว่า

1) การเตรียมความพร้อม โรงเรียนขนาดเล็กมีบุคลากรน้อยไม่สามารถแต่งตั้งบุคลากรให้ปฏิบัติหน้าที่ตรงกับความรู้ความสามารถได้ทำให้บางงานที่รับผิดชอบดำเนินการไม่ครบถ้วน สมบูรณ์ นักเรียนไม่มีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อม ไม่กล้าแสดงออก ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนขนาดเล็ก ไม่กล้าแสดงออก ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น บุคลากรไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน ทำให้มีปัญหาในการบริหารจัดการ โรงเรียนไม่ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยทำเป็นคู่มือทำให้การปฏิบัติหน้าที่ในบางงานเกิดความเข้าใจผิดว่าเป็นบทบาทของตัวเองหรือไม่ เกิดปัญหาไม่พอใจซึ่งกันและกัน 2) การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ขาดการนิเทศภายในที่เข้มแข็งและเป็นระบบ และมาตรการที่ชัดเจนสำหรับกำกับติดตามให้ความช่วยเหลือ เกี่ยวกับการทำแผนการจัดการเรียนรู้ของครู ขาดการให้ความช่วยเหลือครูด้านเอกสาร 3) การใช้หลักสูตรสถานศึกษา ครูไม่ยอมรับซึ่งกันและกันทำให้มีปัญหาต่อการนิเทศ ติดตาม โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดใหญ่ซึ่งมีครูอาวุโสมากๆ ขาดความต่อเนื่องในด้านการจัดห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ สาเหตุอาจเนื่องมาจากการกำกับติดตามจากฝ่ายบริหารไม่ต่อเนื่อง ไม่มีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน เนื่องจากไม่เคยดำเนินการ 4) การประเมินและสรุปผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้ดำเนินการอย่างชัดเจน เนื่องจากกำหนดบทบาทผู้รับผิดชอบไม่ชัดเจน 5) การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เมื่อการประเมินผลไม่ชัดเจนจะส่งผลให้ไม่สามารถนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาได้ ขาดการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นผลลัพธ์จากการใช้หลักสูตรสถานศึกษา

4.3 ผลการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา

สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า 1) การเตรียมความพร้อม มีขั้นตอนดังนี้ 1.1) การเตรียมบุคลากร ควรดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการ ให้ตรงกับความรู้ความสามารถ ให้ชุมชนและนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมงาน จัดทำคำสั่งให้ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร พัฒนาคณะกรรมการทุกคนให้มีความรู้ความสามารถเรื่องหลักสูตรและเป็นทีมงานที่มีความเข้มแข็งในการปฏิบัติงาน 1.2) จัดทำระบบข้อมูลและสารสนเทศ ควรดำเนินการประชุมคณะกรรมการเพื่อวางแผนร่วมกัน มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีระบบเชื่อถือได้ มีเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลให้ถูกต้อง ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน จัดเก็บให้เป็นระบบ ค้นหาได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว นำระบบเทคโนโลยีมาใช้ในการเก็บ

รวบรวมข้อมูล 1.3) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เกิดความเข้าใจ ควรดำเนินการประชุมวางแผนร่วมกันของผู้รับผิดชอบที่ได้รับแต่งตั้ง จัดทำโครงการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษา ทำงานร่วมกันตามแผนที่กำหนดไว้ ดำเนินการประชาสัมพันธ์หลายๆ วิธี 1.4) สนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร ควรดำเนินการโดยจัดสรรงบประมาณไว้ให้ชัดเจน เพียงพอ เตรียมทรัพยากรให้พร้อมและเพียงพอ และจัดทำโครงการไว้ในแผนปฏิบัติการ 1.5) การจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ควรดำเนินการโดยจัดห้องเรียนให้สะอาด บรรยากาศน่าเรียน ห้องเรียนมีวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนครบถ้วน มีบอร์ดสำหรับแสดงผลงานนักเรียน 1.6) จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ โดยดำเนินการประชุมผู้รับผิดชอบและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา ระยะกลาง 3-5 ปี จัดทำแผนปฏิบัติการรายปี 2) การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา มีขั้นตอนดังนี้ 2.1) กำหนดเป้าหมายของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับปรัชญาและวิสัยทัศน์ของโรงเรียน 2.2) กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์สอดคล้องกับปรัชญาและวิสัยทัศน์ของโรงเรียน 2.3) กำหนดโครงสร้างของหลักสูตร และจัดสัดส่วนเวลาเรียน 2.4) วิเคราะห์มาตรฐานช่วงชั้น จัดทำเป็นมาตรฐานการเรียนรู้รายปีและรายภาค 2.5) กำหนดสาระการเรียนรู้รายปีและรายภาคที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ 2.6) กำหนดเวลา หน่วยการเรียนรู้ สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ 2.7) บูรณาการสาระการเรียนรู้กับกลุ่มสาระอื่น 2.8) ควรบูรณาการสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเข้าไปด้วย เช่น เรื่องการกำจัดขยะซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญสำหรับโรงเรียน เป็นต้น 2.9) กำหนดหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติ การวัดและการประเมินผลทั้งด้านความรู้ ทักษะ และกระบวนการ 2.10) กำหนดสาระของหลักสูตรให้ครบทุกองค์ประกอบ 2.11) กำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 2.12) จัดทำหลักสูตรจริงอย่างมีระบบ ขั้นตอน ถูกต้อง ครบถ้วนทุกองค์ประกอบ 2.13) ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการหรือการสอนเป็นทีม 3) การใช้หลักสูตรสถานศึกษา มีขั้นตอนดังนี้ 3.1) การวางแผนการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ควรดำเนินการโดยจัดอบรมเชิงปฏิบัติการการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ จัดหา เลือก ใช้ ทำ และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยและพอเพียงจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายตามความสนใจและความสามารถของผู้เรียน วิจัยเพื่อพัฒนาส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน ส่งเสริมให้ครูทุกคนทำหน้าที่เป็นครูแนะแนว และครูที่ปรึกษาส่งเสริมให้นักเรียนใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน ส่งเสริมให้ครูทำวิจัยในชั้นเรียน เตรียมเอกสาร หลักฐาน แหล่งสืบค้นงานให้ทันสมัย สอดคล้องกับผู้เรียน วางแผนสร้างและใช้สื่ออย่างเป็นระบบ ชี้แจงทำความเข้าใจให้ครูวางแผนดำเนินการร่วมกันในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ วางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมทั้งในและนอกห้องเรียน ให้เอื้อ

ต่อการเรียนรู้ 3.2) การดำเนินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่ง จึงต้องมีความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตร จัดครูเข้าสอนตรงตามวุฒิ การศึกษา/วิชาเอก จัดกิจกรรมการเรียนที่หลากหลาย ตามความสนใจและตามศักยภาพของผู้เรียน จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตรงตามที่กำหนด มีการใช้และส่งเสริมให้มีการใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งใน และนอกโรงเรียน มีการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาประกอบกิจกรรมการเรียนการสอน กำหนดตารางสอนซ่อมเสริมของกลุ่มสาระ ทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาการจัดการเรียน การสอนและส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียน มีการควบคุม กำกับ ติดตาม และสั่งการอย่างใกล้ชิดและ จริงจังโดยผู้บริหารโรงเรียน เน้นการนิเทศภายในอย่างจริงจัง มีระบบขั้นตอนที่ชัดเจน โดยผู้นิเทศ จะต้องมีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เกี่ยวกับหลักสูตร มีการนิเทศติดตามโดยหน่วยงานต้น สังกัด มีแผนหรือโครงการนิเทศภายในและดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีการประเมินคุณภาพภายใน อย่างเป็นระบบ มีการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Base Management : SBM) จัดให้มีการประเมินคุณภาพของสถานศึกษาโดยองค์กรภายนอก สถานศึกษามีการรายงาน การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นประจำปี (ปี/ภาค) มีการสะท้อนผลการสอนร่วมกันระหว่างครูผู้สอน ควร ใช้กระบวนการ PLC เข้ามาช่วย จัดทำคู่มือการใช้หลักสูตร วัดและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง

4) การประเมินและสรุปผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา มีขั้นตอนดังนี้ 4.1) การประเมินผลการใช้ หลักสูตรสถานศึกษา ดำเนินการโดยแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ประเมินขั้นตอนการใช้หลักสูตรทุกขั้นตอน และมีการนิเทศ ติดตาม ประเมิน และบันทึก 4.2) การ สรุปผลการประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยรายงานผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาแต่ละ กลุ่มสาระ 4.3) การรายงานผลการประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยทำรายงานสรุปผลการ ประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษาเป็นรูปเล่มและทำเป็นแผ่นพับ หรือสรุปย่อ เพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ มีการประชุมชี้แจงสรุปผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาต่อที่ประชุมเพื่อหา ข้อเสนอแนะ ปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหา ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร มีการประเมินผลการใช้ หลักสูตรจากหน่วยงานภายนอก มีการนำเสนอผลการประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษาแก่ หน่วยงานต้นสังกัดและผู้เกี่ยวข้อง 5) การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มีขั้นตอนดังนี้ 5.1) สร้างความตระหนักให้บุคลากรทุกคนทราบและเห็นความสำคัญของการปรับปรุงและพัฒนา หลักสูตรอยู่ตลอดเวลา 5.2) ผู้รับผิดชอบพิจารณาวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งหา สาเหตุของปัญหา โดยประกอบด้วยผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมมือกัน 5.3) ชี้แจง ผลการดำเนินงานบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาต่อครูและบุคลากรทางการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง และชุมชน 5.4) มีการถอดบทเรียนจากการใช้

หลักสูตรที่ผ่านมา 5.5) จัดทำแผนการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร คณะครู ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย 5.6) สถานศึกษานำผลการดำเนินงาน รวมทั้งปัญหาและข้อเสนอแนะต่าง ๆ มาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร 5.7) สถานศึกษาดำเนินการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรและปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยความร่วมมือของผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1. การเตรียมความพร้อม สิ่งสำคัญในการเตรียมความพร้อมเพื่อการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาคือการพัฒนาบุคลากร โดยการสร้างความตระหนักและให้เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน ตั้งใจปฏิบัติงาน ยอมรับซึ่งกันและกัน เพราะบุคลากรเป็นผู้ขับเคลื่อนให้กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา ดำเนินการไปได้อย่างมีคุณภาพ ดังนั้น บุคลากรทุกคนจะต้องได้รับการพัฒนาเรื่องการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การประชุม อบรม สัมมนา การศึกษาดูงาน ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นต้น โรงเรียนจึงมีแผนงาน/โครงการพัฒนาบุคลากรบรรจุไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพและแผนปฏิบัติการประจำปี เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการพัฒนาทั้งจากหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่จัดในเรื่องเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Prueang Chanda (2006) ที่ศึกษาการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งพบว่า การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จนั้น ขึ้นอยู่กับความพร้อมและความจริงใจของผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษา ที่จะต้องตระหนักและทำความเข้าใจร่วมกันว่า การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เป็นหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการ โรงเรียนจะต้องเตรียมความพร้อมคณะครูให้มาก โดยส่งครูเข้ารับการอบรม จัดให้มีการศึกษาดูงานจากโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ การอบรมเชิงปฏิบัติการร่วมกัน

5.2. การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา พบว่า ระบบข้อมูลและสารสนเทศก็เป็นข้อมูลที่จำเป็นต้องนำมาวิเคราะห์ก่อนเริ่มต้นจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง ชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และนักเรียน ซึ่งโรงเรียนจะต้องจัดเตรียมข้อมูลต่างๆ ให้ครบถ้วน ถูกต้อง แต่จากผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก จัดเตรียมข้อมูลและสารสนเทศไม่ครบถ้วนในบางส่วน เช่น ข้อมูลความต้องการของนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ที่เก็บข้อมูลและวิเคราะห์อย่างมีระบบเชื่อถือได้ โดยทุกฝ่ายมี

ส่วนร่วม เป็นต้น ซึ่งโรงเรียนควรจัดทำให้สมบูรณ์เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้มีคุณภาพในปีต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ Thira Runcharoen (2007) ได้กล่าวถึง แนวทางการจัดหลักสูตรขั้นพื้นฐานว่า ทุกส่วนในสังคมมีส่วนในการจัดการศึกษา รวมไปถึงคณะกรรมการสถานศึกษามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และกำกับโรงเรียนตามธรรมนูญ โดยองค์กรภายนอกมีบทบาทในการกำกับและประเมินผลคุณภาพการศึกษา และมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในการจัดหาสื่อ มีคุณภาพ มีความหลากหลาย ทันสมัย ตรงตามความต้องการ และจัดให้มีเอกสารประกอบการศึกษาค้นคว้าในเรื่องของการวัดและประเมินผล

5.3 การใช้หลักสูตรสถานศึกษา จากผลการวิจัย พบว่า ครูมีการจัดการเรียนการสอนตามโครงสร้างของหลักสูตรด้วยวิธีการที่หลากหลายและให้ทันตามเวลาที่กำหนดในแผนการจัดการเรียนรู้ มีการจัดกิจกรรมส่งเสริม สนับสนุนการใช้หลักสูตร การนิเทศ ติดตามให้ความช่วยเหลือกัน และกันของครู และการใช้กระบวนการ PLC เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน สอดคล้องกับ Kan Rueang Montri (2010) ได้สรุปไว้ว่า ผู้บริหารควรส่งเสริมให้มีการปฏิรูปการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ การดำเนินการเพื่อจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่เหมาะสม และสอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาและความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น ดำเนินการเพื่อจัดหาสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ดำเนินการเพื่อจัดหาแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาเพื่อการเรียนการสอน จัดหาและนำเทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิรูปการเรียนรู้

3.4 การประเมินและสรุปผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา พบว่า มีการดำเนินงานโดยการนิเทศ ติดตาม การเยี่ยมชั้นเรียน การสังเกตการสอน โดยผู้บริหารโรงเรียนและคณะกรรมการนิเทศที่ได้รับแต่งตั้ง การเยี่ยมบ้านนักเรียน การตรวจแผนการจัดการเรียนรู้ การนิเทศจากศึกษานิเทศก์ และวิธีการอื่น ๆ ที่มีแผนงาน/โครงการเอาไว้แต่ยังไม่ดำเนินงาน ได้แก่ การประเมินคุณภาพภายใน การเตรียมรับการประเมินคุณภาพภายนอก และการประเมินคุณภาพการบริหารจัดการโดยเขตพื้นที่การศึกษา ส่วนการสรุปผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ก็ดำเนินการในบางกิจกรรม ได้แก่ สรุปผลการนิเทศ ติดตาม การเยี่ยมชั้นเรียน การสังเกตการสอนในภาคเรียนที่ 1 สรุปผลการเยี่ยมบ้านนักเรียน สรุปผลการตรวจแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมอบหมายให้กลุ่มสาระการเรียนรู้ และครูเป็นผู้ดำเนินการ จากนั้นรายงานโดยการนำเสนอในที่ประชุมครู เมื่อสิ้นภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Prueang Chanda (2006) ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า การนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผลถือว่าเป็นงานสำคัญที่จะต้องดำเนินการในทุกขั้นตอนของการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนควรจัดให้มีระบบการนิเทศภายในและประสานให้เกิด

การนิเทศภายนอกโดยเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้เกิดความถูกต้องในการดำเนินการ และสอดคล้องกับ Ruchi Phusara (2002) ที่มีทัศนะว่า การนิเทศ ติดตามผลเป็นหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของผู้บริหารโรงเรียนหรือเรียกได้ว่าเป็นการนิเทศภายในโรงเรียน การนิเทศ ติดตามผลการใช้หลักสูตรจะช่วยให้หลักสูตรบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ การนิเทศติดตามควรมีลักษณะเป็นการส่งเสริม ร่วมมือ มิใช่จับผิด บังคับ

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป ผู้วิจัยสรุปข้อเสนอแนะทั่วไปดังนี้ 1) จากผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนทั้ง 3 ขนาด มีบริบทด้านความพร้อมที่แตกต่างกัน ได้แก่ งบประมาณ จำนวนคน เป็นต้น ดังนั้น ในการนำกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษานี้ไปใช้ ควรปรับให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละโรงเรียน 2) จากผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนไม่ได้มีการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาที่ชัดเจน ทำให้การดำเนินงานที่ผ่านมาขาดการดำเนินงานในรายละเอียดย่อยไปหลายประเด็น ได้แก่ การวิจัยและพัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศเพื่อปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร ตลอดจนการนำผลการประเมินมาใช้ เป็นต้น ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งเป็น หน่วยงานต้นสังกัดควรมีนโยบายการกำกับ ติดตาม การบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อสร้างความตระหนักให้กับโรงเรียนทุกแห่งทุกสังกัด และมีการกำกับ ติดตามอย่างจริงจัง ตลอดจนให้การส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง และสถานศึกษาทุกแห่งควรกำหนดนโยบายให้มีการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา และดำเนินการอย่างมีระบบที่ชัดเจนด้วย

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามขนาดของโรงเรียน คือ ขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ 2) ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนานวัตกรรมที่มาส่งเสริมสนับสนุนให้กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาประสบผลสำเร็จ 3) ควรมีการวิจัย พัฒนาระบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา สำหรับสถานศึกษาในสังกัดอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ เพื่อให้ได้กระบวนการที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่

Reference

- Academic Department. (2011). *Guideline for School Curriculum Preparation*. Bangkok : Express Transportation Organization of Thailand.
- Bureau of Academic Affairs and Educational Standards. (2009). *Guideline for Curriculum Administration under the Basic Education Core Curriculum B.E. 2551*. Bangkok : The Agricultural Co-operative Federation Of Thailand., LTD.
- Bureau of Educational Development, Religion and Culture in Education Service 1-12. (2003). *Research Report of Monitor for the School Curriculum Manangement. The Basic Education in Education Service 1-12*. Bangkok : Bureau of Educational Development, Religion and Culture in Education Service 1-12.
- Ministry of Education. (2008). *The Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008)*. Bangkok : The Agricultural Co-operative Federation Of Thailand., LTD.
- _____. (2003). *Monitoring and Evaluation Report the Basic Education Curriculum preparation of School network, Division of Educational Research, Ministry of Education*. Ayutthaya : Graduate school, Valaya Alongkorn Rajabhat University
- Nitaya Suwanasri. (2011). *Curriculum and Curriculum management*. Uttaradit : Faculty of Education, Uttaradit Rajabhat University.
- Prueng Chanda. (2006). *School Curriculum Manangement for tha Schools in Educational Service Area of Phetchabun Province*. (Doctoral Dissertation). Khon Kaen : Khon Kaen University.
- Ratjaneeya Paethaisong. (2010). *School Curriculum Administration for Model School Curriculum Implementation Under the Office of Khon Kaen Educational Service Area 2 : A Case Staudy. Journal of Educationa Khon-Kaen University (Graduate Studies Research)*. 4(3). pp 103-113.
- Ruji Pusara and ChanYhra Sangunnam. (2002). *Development of the School Curriculum*. Bangkok : Bookpoint.